

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	Julien Johansen.
Titel Title:	<u>Docent N.J. Fjord og Frederiksberg Skolevæsen</u>
Udgivet år og sted Publication time and place:	København : Græbes Bogtrykkeri, 1922
Fysiske størrelse Physical extent:	15 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

J. Johansen:

N. J. Fjord og Frederiksberg

Skolevesen. 1922.

34^{II} - 356

Det Kgl. Bibliotek

130025708610

JULIEN JOHANSEN

DOCENT N. J. FJORD

OG

FREDERIKSBERG
SKOLEVÆSEN

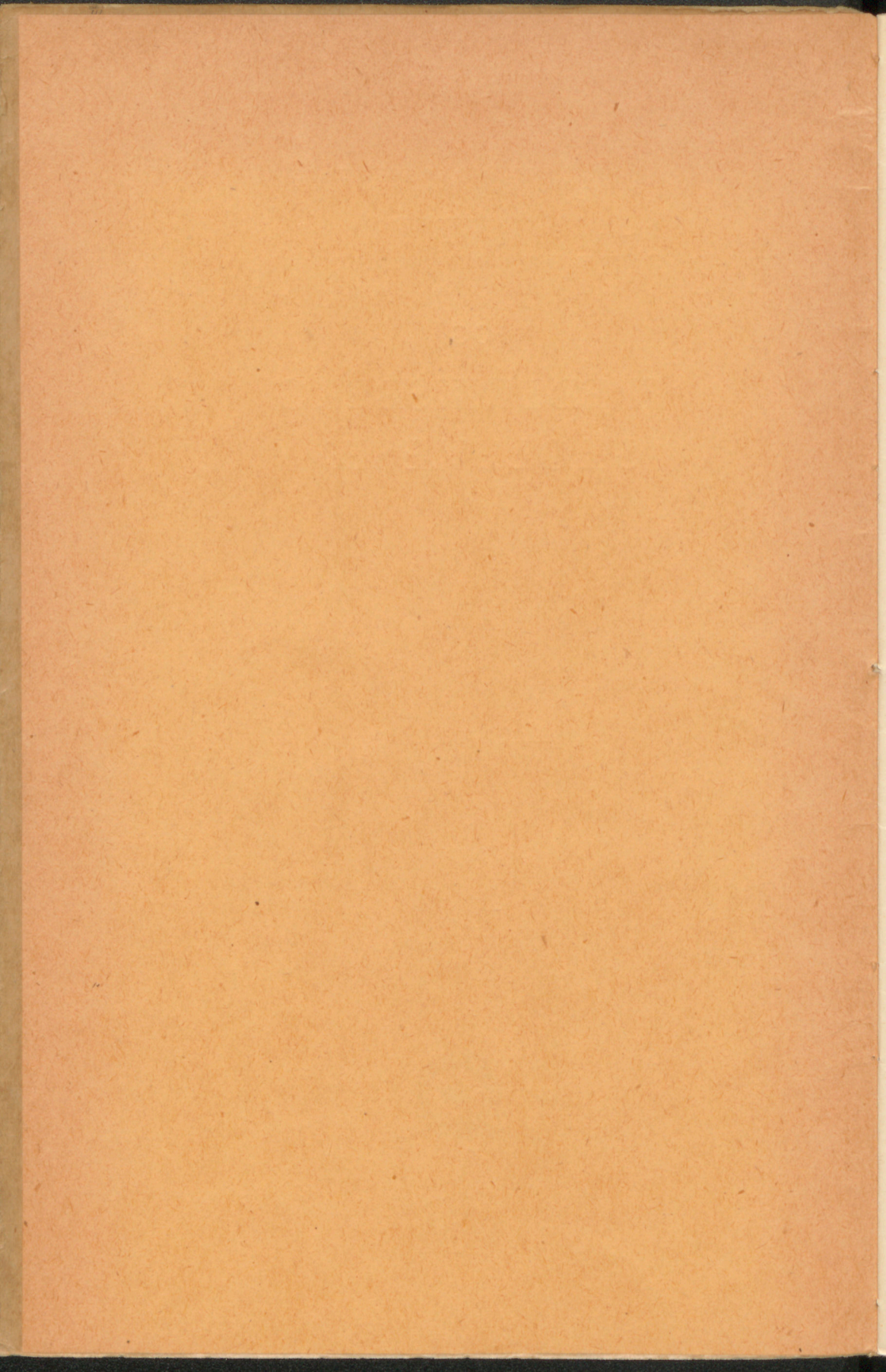
423. 608

KØBENHAVN

GRÆBES BOGTRYKKERI

1922

JULIEN JOHANSEN

DOCENT N. J. FJORD

OG

FREDERIKSBERG
SKOLEVÆSEN

KØBENHAVN

GRÆBES BOGTRYKKERI

1922

LEVIN JOHANNSEN
DOCENT N. J. FJORD
FREDERIKSBERG
SKOLEN

SÆRTRYK AF „VOR UNGDOM“ 1922

DER er 5 Byer i Danmark med købstadordnet Skolevæsen, deriblandt Frederiksberg, der har et Embede som Skoledirektør. Denne fører, uden selv at undervise og uden at være Leder af nogen enkelt Skole, Overtilsynet med og har Overledelsen af det kommunale Skolevæsen, hvorhos han administrerer Lovene af 1855 og 1864 m. H. t. det private Skolevæsen, alt efter en af Undervisningsministeriet fastsat Instruks.

Det var i 1872, Frederiksberg fik en saadan Funktionær, uden at der dog blev oprettet noget kommunalt Embede som Skoledirektør. Dette skete først i 1885. Alligevel er denne Begivenhed en Mærkepæl i Frederiksberg Kommunes Historie, fordi den dels er et Vidnesbyrd om det kommunale Skolevæsens Udvikling og dels yderligere fremskyndede denne.

Endnu mere interessant bliver Begivenheden dog ved, at det var vor berømte Landøkonom, Docent N. J. Fjord, der blev den første kommunale Funktionær paa Frederiksberg, som besørgede de Pligter, der ellers varetages af en Skoledirektør. Denne Side af hans Virksomhed er, skønt den blev udført med ikke mindre Dygtighed end hans øvrige Foretagender, dog ikke alm. bekendt.

Ud fra disse Betragtninger turde det maaske i 50-aaret for hans Ansættelse som »Tilsynshavende« ved Frederiksberg Skolevæsen være paa sin Plads, at der gives en kort Skildring af Fjord som Skoledirektør.

I.

Ved Lov ⁶/₁ 1852 ophævedes den paa de frederiksbergske Grunde hvilende militære Demarkationsservitut, uden at der foreløbig blev givet noget nyt Bygningsreglement. Da der saaledes var Mulighed for paa Frederiksberg at bygge daarligt og billigt, kom Kommunen ind under den »Naturlov«, som gælder for alle store Byers Omegn: at tjene som Tilflugtssted for Storbyens fattigste Befolkningsoverskud. Saaledes fik Frederiksberg, denne idylliske Plet, hurtigt elendige Fattigkvarterer og Fabrikker. Godt var det, at en Pengekrise 1858

standsede denne Udvikling, for hvilken der yderligere dæmmedes op, ved at Københavns Bygningslov 1858 udstraktes til ogsaa at gælde Frederiksberg. Byggeriet af Smaaalejligheder kunde derefter nok fortsættes, men under noget bedre Former. Antallet af Huse var 1850: 200, 1868: 550, 1870: 700 og 1887: 1825. Grundpriserne steg straks 1852, saa at f. Eks. den til Førstelærer- og Kirkesangerembedet hørende Jordlod, der laa paa nuværende Frydendalsvejs Plads og udgjorde 1 Td. Land, da kunde sælges for 3100 Rdl.

Heldigvis var den i Aarhundredets første Halvdel begyndte Skik, at Københavns velhavende Borgerstand benyttede Frederiksberg til Sommeropholdssted, bleven fortsat, og efterhaanden, som Befordringsmidlerne udvikledes, tog flere og flere af disse Borgere Ophold i Kommunen hele Aaret, saa at Frederiksberg samtidig fik flere smukke Villakvarterer. Kommunen blev derved økonomisk vel funderet, saa at den kunde bære de store Udgifter til Fattig- og Skolevæsen, som den tilflyttede Arbejderbefolkning foraarsagede, hvorhos der i de fleste af de velstillede Hjem efterhaanden, ikke mindst ved Schneekloth's og Fjords Overtalelsesevne, oparbejdedes en Forstaaelse af fattige Menneskers Livsvilkaar, der gav sig Udslag i, at man ogsaa vilde ofre noget betydeligt paa disses Forbedring. Kommunalbestyrelsen paa Frederiksberg har siden altid med Redebonhed bevilget, hvad Skolekommissionen foreslog, undertiden mere.

Ikke blot voksede Kommunens Indbyggertal, saa at det udgjorde 1855: 4342, 1860: 8164, 1870: 16878, 1880: 26510, 1885: 34513 og 1890: 46954, men en lignende Vækst fandt samtidig Sted i Københavns Forstæder. Vesterbro, som i kirkelig Henseende indtil 1880 hørte til Frederiksberg, havde saaledes 1860: 24166 og 1880: 84385 Indbyggere. Frederiksberg Pastorat omfattede derfor 1862 ca. 35000 Mennesker.

Følgen heraf var straks, at de kirkelige Forretningers Antal tiltog overordentlig, saa at f. Eks. Lærerens Offer og Accidenser steg fra 1853: 1100 Rdl. til 1873: 3300 Rdl., og Frederiksberg blev Indehaver af Landets største Skolelærerkald. Men samtidig maatte baade Lærer og Præst give Afkald paa mange af deres Forretninger ved Skolen; den første holdt derfor fra 1856 Hjælpelærere, og den sidste overgav i 1862 den største Del af sine Forretninger til et administrerende Medlem af Skolekommissionen, bistaet af en Skoleinspektør samt en Viceinspektør.

Med Befolkningen voksede nemlig ogsaa de skolepligtige Børns Antal til 1860: 1015, 1865: 1319, 1870: 2066, 1875: 2751, 1880: 3494 og 1885: 5089. Ganske vist gik kun 1857: 126, 1860: 200, 1863: 340, 1865: 468, 1870: 801, 1875: 1071, 1880: 1774 og 1885: 2735, nemlig 1860: 20%, 1865: 36%, 1870:

39 %, 1875: 38 %, 1880: 49 % og 1885: 54 % af disse i Kommuneskolen, men der fremkaldtes dog en betydelig Forøgelse i dennes Virksomhed og stilledes hastigt stigende Krav til den i Retning af Lokaler, Lærere, Tilsyn m. m. — I Privatskolerne, hvis Antal paa Frederiksberg 1885 var steget til 26, gik 1875, 1880 og 1885 henholdsvis 53, 44 og 43 % af de skolepligtige Børn, der hjemmeundervistes 9, 7 og 3 %, medens en Procentdel var uden Undervisning. (Tallene er kun omtrentlige).

Naturligvis maatte Skolens talmæssige Vækst hidføre den ovenfor nævnte Forandring i Tilsynet med Skolen. Dette blev senere besværliggjort ved, at Undervisningen fra 1863 foregik paa 2 Steder, i den gamle Skole i Pilealleen og i den nye Skole i Falkoneralleen, og fra 1872 endog paa 4 forskellige Steder i Kommunen, nemlig foruden i Skolen i Falkoneralleen i 3 Smaaskoler, uden at Formen for Tilsynet blev forandret. Befolkningen var heller ikke let at have med at gøre, idet den indeholdt mange fattige og til Dels demoraliserede Individider; endnu 1879 fik 33 % af Kommuneskolebørnenes Forældre Fattighjælp, medens kun 10 % var Skatteydere. Børnene anvendtes derfor meget til Arbejde i Fabrikker etc., og Skolegangen tog man det en Tid ikke saa nøje med. Forsømmelserne var 1864: 20 %, 1865: 19 %, 1870: 15 %, 1875: 7 %, 1880: 6 % og 1885: 5 % af de skolepligtige Dage, og efter Fradrag af Sygdom henholdsvis 13, 11, 11, 2, 1 og $\frac{1}{2}$ %; de høje % 1865—72 var dog et Fænomen, som viste sig de fleste Steder i Landet paa den Tid. Mulkteringen var derfor en Overgang skrap, idet henholdsvis 40 %, 10 %, 10 %, 4 %, 2 % og $\frac{1}{5}$ % af Skolebørnene blev mulkteret; 1864 androg Mulkterne 400 Kr. og 1882 18 Øre i alt. Endelig er der m. H. t. Administrations- og Tilsynsarbejdet at nævne, at det selvfølgelig voksede med Budgettet; medens der 1859 intet blev at ligne til Skolevæsenet, fordi en tilstrækkelig Beholdning var til Stede i den specielle »Skolekasse«, maatte der lignes 1860: 3400 Kr., 1865: 7779 Kr., 1870: 18647 Kr., 1875: 35000 Kr., 1880: 81327 Kr. og 1885: 135738 Kr. Udgiften voksede stærkere end Børnetallet, idet hvert Barn kostede 1860: ca. 20 Kr., men 1885: 50 Kr., et talende Bevis for, at Bevillingsmyndigheden var Skolen gunstig stemt.

Dette er nogle af de Forhold, som danner Baggrunden for Bedømmelsen af Fjords Virksomhed som den økonomiske og pædagogiske Leder af Frederiksbergs Skolevæsen. Man tør nemlig rolig sige, at den Forbedring, Skoleforholdene ifl. ovenstaaende Tal undergik 1870—85, for en meget væsentlig Del skyldtes Fjord.

II.

Da Fjord i 1869 indtraadte i Frederiksberg Skolekommission, havde han i over 10 Aar været Docent i Fysik ved den 1858 opførte kgl. Veterinær- og Landbohøjskole paa Frederiksberg. Formodentlig har han paa Afstand haft Lejlighed til at sætte sig ind i Skoleforholdene i Kommunen, der jo for øvrigt ikke var meget forskellige fra Københavns.

Det viste sig næsten straks, at han formaade at se Skolens Anliggender ikke blot fra Sagkundskabens Standpunkt, men ogsaa fra Lærerpersonalets (Funktionærernes) og Forældrenes, og at der saaledes var tilført Kommissionen en Repræsentant for Interesser, der hidtil ikke havde haft megen Indflydelse.

De første Aar var han alene administrerende Kommissionsmedlem med den gamle Skoleinspektør og Kirkesanger J. F. Holm (ansat 1854—74) samt Andenlærer T. C. Borregaard (ansat 1860—74) som Medhjælper ved Skolens indre Administration og Tilsyn.

Efter at Holm uventet $\frac{1}{9}$ 1871 havde nedlagt sit Hverv som Skoleinspektør, men ikke som Førstelærer, blev Borregaard konstitueret i hans Sted, for at Kommissionen kunde overveje, hvorledes Inspektørforretningerne skulde besørges i Fremtiden. Resultatet blev, at man ønskede en Tilsynsmand, som ikke blev hindret i sin Gerning af Undervisning ved Skolen. Da man, efter de Erfaringer, man allerede da havde m. H. t. Fjords Styrelse af Skolevæsenet, ikke kunde tænke sig at faa nogen bedre kvalificeret Mand til denne Post, blev han efter Kommissionens Indstilling og med Ministeriets Billigelse af Kommunalbestyrelsen udnævnt til »Tilsynshavende« ved saa vel det off. som private Skolevæsen i Kommunen fra $\frac{1}{12}$ 1872. Hans Honorar var, betegnende nok for Fjords Uegennytte og Nøjsomhed, kun 1000 Kr. aarlig.

Fjord overtog nu, med Bistand af Viceinspektør Borregaard, Forretningerne som Skoleinspektør. Ministeriet udtalte ganske vist kort Tid efter, nemlig d. $\frac{12}{12}$ 1872, at det daglige Tilsyn med Skolens Disciplin, den nøjagtige Overholdelse af Læsetimerne og Fritiderne m. v. kun under særdeles Omstændigheder burde overdrages andre end Skolens Førstelærer; men de »særdeles Omstændigheder« var jo her til Stede, hvorhos Fjords Anseelse blandt Skolefolk var saa grundfæstet, at der ikke var noget i Vejen for at gøre en Undtagelse fra Regelen med ham. Fra $\frac{1}{12}$ 1872 inspicerede han altsaa Kommuneskolen, traf Afgørelse i de daglige Forretninger, overværede Undervisningen, ledede Lærermøderne og uddelte Flidsbeløninger ved Eksamen til Børnene. Desuden var han som hidtil administrerende Kommissionsmedlem; han havde Regn-

skabs- og Kassevæsenet under sig, tog selv Initiativet til Forbedring af mange Forhold, forelagde de løbende Sager med samt sin Betænkning derover i Kommissionen, naar denne holdt Møde, og gav Møde i Kommunalbestyrelsen under Forhandlingerne om Skolevæsenets Budget, saa at man med Grund kan sige, at han dirigerede Skolevæsenet. For det private Skolevæsens Vedkommende overtog han Kommissionens Forretninger i H. t. Lovene af 1855 og 1864, forestod Prøven over de indkaldte, privat underviste Børn etc. etc. Sognepræsten eller dennes Kapellan p. l. var Kommissionens Formand.

Fjords Fuldmagt fra Kommissionen var saaledes af lgn. Beskaffenhed som en Skoledirektørs i vore Dage. Han kalder sig selv »Kommissionens Forretningsfører«, medens Joakim Larsen betegner ham som »en Art« Skoledirektør. Hans officielle Navn var imidlertid »den Tilsynshavende«; men Navnet er jo iøvrigt ligegyldigt, naar han blot havde Funktionerne. At han ikke blev udnævnt til Skoledirektør, men kun til honorarlønnet Tilsynshavende, var desuden begrundet i flere Omstændigheder. Fjord vilde, da han i Forvejen havde et Embede at røgte, ikke paatage sig eet til; han gik kun ind paa midlertidigt at bestyre Skolevæsenet. Det varede ganske vist i 13 Aar, men det var oprindelig ikke Meningen. Dertil kom, at Frederiksberg ikke godt kunde udnævne ham til Skoledirektør uden at oprette et virkeligt Embede for ham med stigende Løn, Pensionsret etc., og det stred fuldstændigt imod den da gældende kommunale Praksis paa Frederiksberg. Lærerne var de eneste kommunale Embedsmænd, som den Gang havde ordnede Forhold, og deres Pension udrededes endda ikke af Kommunen. Endelig var Titlen »Skoledirektør« i hin Tid alene forbeholdt København, og det vilde have været et usædvanligt Skridt at give Fjord denne Betegnelse.

Til denne Stillings Bestridelse havde Fjord mange Kundskaber og udmærkede menneskelige Egenskaber. Han var aaben, bred og stærk, jævn og ligefrem som en af sine vestjydske Forfædre. Hans Personlighed indgød Tillid. Ud af hans Ansigt lyste en Velvilje og Trofasthed, der vakte tilsvarende Følelser hos den, han talte til. De kloge Øjne bag Brillerne skaffede sig altid Opmærksomhed, hvad enten de blev vendt mod Forældre, Lærere eller Kommunalbestyrelse. Hans Tale var klar og overbevisende, og med en stærk Vilje forbandt han en sejt Udholdenhed i at forfølge sine Maal. Da han tillige var en ejendommelig praktisk Mand, lykkedes det ham næsten altid at gennemføre, hvad han havde foresat sig. Han fik hurtig Autoriteterne, navnlig Bevillingsmyndigheden, med sig. Man maa i det hele sige, at han naaede sit Maal: at løfte Frederiksberg Skolevæsen op paa Højde med Hovedstadens.

1873 var T. Jessen (ansat 1868) bleven udnævnt til Viceinspektør og var altsaa, ligesom Borregaard, Fjords Medhjælper. Holm blev paa denne Tid fritaget for det meste af sin Lærergerning, og i Foraaret 1874 tog han sin Afsked, medens Borregaard udtraadte af Skolevæsenet for at overtage Holms kirkelige Forretninger. Ved den Lejlighed blev Lærer- og Kirkesangergerningen adskilt. Da man i Juni 1874 tog Skolen paa Lampevej i Brug, blev Joakim Larsen (ansat 1865) Viceinspektør og snart Fjords foretrukne Medarbejder. Fra s. A. forandredes Navnet Viceinspektør til Overlærer, og 1877 udkom en Instruks, hvorefter Overlærerne virkede under den Tilsynshavendes Ansvar og Kontrol samt var hans Stedfortrædere og Skolernes Bestyrere. Efterhaanden som der byggedes nye Skoler, blev disses Ledelse underlagt lgn. Overlærere.

1878 ønskede Fjord at fratræde som Tilsynshavende, da han p. G. af andet Arbejde ikke længere kunde udføre Skolegerningen til sin egen Tilfredshed. Det blev imidlertid ikke til noget den Gang. Overlærerne fik færre Timer, saa at de i højere Grad kunde tilse Undervisningen, og Joakim Larsen blev Skolekommissionens Sekretær og ledede dens Kontor, som oprettedes 1879, medens Fjord vedblev at have Hovedledelsen af Skolevæsenet, for hvilket Arbejde han dog nu frasagde sig ethvert Honorar. I 1883 bestemte Fjord sig derefter til definitivt at opgive Posten som Tilsynshavende, hvilket han nu kunde gennemføre. Skolevæsenet var kommen paa Højde med Københavns, der var blevet dannet en fast Tradition, den, Skolevæsenet har levet paa til den nyeste Tid, og han havde faaet uddannet en Efterfølger, Joakim Larsen, som kunde overtage hans Gerning. Naar det alligevel varede 2 Aar, inden dette skete, laa det for en Del i, at Oprettelsen af et nyt kommunalt Embede som Skoleinspektør, d. v. s. Skoledirektør i vor Tids Sprog, ikke kunde gennemføres, før Kommunen havde besluttet at bringe sit Embedsvæsen paa en fastere Form, hvilket skete ved den første Pensionsvedtægt af $\frac{5}{3}$ 1885. Samtidig med Forberedelsen hertil havde man 1884, paa Skoledirektionens og Ministeriets Anbefaling og efter Aarhus's Mønster besluttet at oprette et kommunalt Embede som Skoleinspektør, der ikke var forbundet med nogen Overlærergerning. Der var siden 1874 opført Skoler paa Niels Ebbesens Vej 1877 og 1879 samt Godthaabsvej 1881, og nu ventede Fjord blot paa at kunne aflevere Skolen paa Fuglevangsvej, der var under Bygning. Den $\frac{1}{5}$ 1885 toges den i Brug, og samtidig overtog Joakim Larsen som »Kommunens Skoleinspektør« Fjords Forretninger ved Skolevæsenet.

III

Skulde man nu pege paa Foranstaltninger, som Fjord har særlig Fortjeneste af at have gennemført, da kom man vel nok til at nævne næsten alt, hvad der blev sat i Værk af Betydning i Tiden 1869—86. Vi maa derfor ud af Mangfoldigheden drage ganske enkelte Træk.

1. Som forhenværende Lærer i Folkeskolen vidste Fjord god Besked med Lærerstandens tarvelige økonomiske Stilling, mangelfulde Uddannelse og ringe Indflydelse paa Skolens Ordning. Han saa, at skulde Almueundervisningen fremmes, maatte Lærerstanden først hæves, og han var derfor Tilhænger af Bevægelsen for at udvikle Skolens Arbejdere gennem de store Lærermøder, som det siden 1850erne var blevet Skik. At anvende Møder til at højne et enkelt Skolevæsens Lærerstand, var derimod endnu ikke almindeligt.

Allerede i Sommeren 1869 lod han Lærerpersonalet paa samlede Møder drøfte Skoleforholdene, og siden fortsattes disse Lærermøder, fra $\frac{1}{12}$ 1872 under Fjords personlige Ledelse, et Par Gange aarlig. Der blev 1870 udarbejdet en »Vedtægt«, en Forretningsorden, for Møderne, og samtidig begyndte man at føre Protokol over dem. Ifl. Vedtægten kunde Lærermøderne forhandle og afgøre alle Sager, der angik Skolens indre Ordning, og krævedes Kommissionens Samtykke, skulde Formanden, d. v. s. Skoleinspektøren, i næste Kommissionsmøde referere Mødets Resultat tillige med Mindretallets Mening. Hvor vidt Fjord havde tænkt sig at gaa m. H. t. Lærerpersonalets Skolestyre, er ikke godt at vide. Der kom imidlertid, nærmest paa Grund af manglende Interesse fra Lærerpersonalets Side, saare lidt ud af disse Møder. Det var i Fjords Tid hovedsagelig Undervisningsplanens Revisioner, Vedtagelse af Opgaver til den skriftlige Eksamen samt Uddelingen af Flidsbelønninger, de fik til Behandling. I øvrigt blev der givet Personalet Meddelelser af alm. Betydning. Disse Møder har derfor nærmest Interesse som et Middel til at udbrede en vis pædagogisk Indsigt, men desuagtet fortjener det at erindres, at Fjord var en af de første Skolemænd, der gav et helt Lærerpersonele Lejlighed til jævnlig at udtale sig om Skolevæsenets Anliggender til Skolekommissionen. Personalet bestod i 1869 af 7 Lærere og 5 Lærerinder og ved hans Afgang 1885 af 42 Lærere og 38 Lærerinder.

2. Gennem hele sin Funktionstid ofrede Fjord Lærerpersonalets Lønningsforhold en speciel Opmærksomhed. Straks var det dog ikke helt let at motivere en Lønforbedring over for Bevillingsmyndigheden; thi Lærerne havde den paa den Tid forholdsvis sjældne Begunstigelse at være pensionsberettiget efter Lov $\frac{5}{1}$ 1851, og desuden var Lærerlønning-

gerne paa Frederiksberg ifølge Skoleplanen af 1862 ikke særlig lave, idet de, alt iberegnet, vel gik fra ca. 300—1000 Rdlr. Lønnen var imidlertid ansat paa gammeldags Maade, nemlig i Penge, Skolepenge, Alderstillæg, Bolig og Brændsel samt for Skoleinspektøren tillige Inspektionshonorar, og Kommissionen var klar over, at man først maatte bort fra denne Form, inden man kunde forbedre Lønnen. Da man i Efteraaret 1869 maatte skride til Oprettelsen af 4 nye, faste Pladser, benyttede Kommissionen Lejligheden til samtidig at foreslaa de forhaandenværende Midler anvendt til stigende Pengeløn, saa at Emolumenterne Bolig og Brændsel bortfaldt undtagen for Skoleinspektøren og Viceinspektøren. Samtidig forbedredes Lønnen noget, idet den, foruden Skolepenge og Alderstillæg, ved Lønningsbestemmelserne af $\frac{2}{5}$ 1870 blev ansat til 300—1000 Rdlr. Fra 1873 gav Kommunalbestyrelsen desuden Løntillæg paa det aarlige Budget. Efter Kommissionens Mening maatte Lønnen herefter altid rette sig efter Københavns og Købstædernes, hvis Frederiksberg ikke vilde nøjes med de ringere kvalificerede Lærere. Da der i Begyndelsen af 1870erne skete et stort Omslag i mange sociale Forhold, saa at Lønnen af 1870 blev for tarvelig, og da København alt 2 Gange havde forbedret sine Lønninger, og endelig da Staten havde givet nye Løntillæg, foreslog Fjord 1876, at Lønnen skulde ansættes til 1050—2500 Kr., hvortil kom Skolepenge samt for Overlærerne desuden Bolig og Brændsel; Time-lønnen var den Gang 60—85 Øre. Dette var Lønningsbestemmelserne af $\frac{2}{12}$ 1876, hvilke d. $\frac{31}{10}$ 1881 forandredes noget for at give Lærerpersonalet forøget Adgang til Statens Alderstillæg. Over for Kommunalbestyrelsen forbeholdt Kommissionen sig dog i 18 $\frac{82}{88}$ at fremkomme med hvilke Forslag, den da maatte finde Anledning til. Der skete imidlertid intet videre i Lønsagen i Fjords Tid.

3. Fjord havde stor Interesse for at styrke Lærerens Autoritet over for Børn og Forældre, saaledes som den var i en velordnet Landsbyskole. Skoleinspektøren maatte ikke gaa imellem Klasselæreren paa den ene Side og Børn og Forældre paa den anden; han skulde kun træde til, naar Læreren ikke formaaede selv at ordne Forholdene. Klasselæreren havde derfor Ansvaret for sin Klasses Skolegang, Orden, Opførsel og Kundskabstrin, fulgte med Klassen op gennem Skolen, satte sig ved umiddelbar Iagttagelse i Hjemmene ind i Børnenes Livsvilkaar og paavirkede Forældrene til at gøre deres Pligt i Henseende til Børnenes Skolegang og Renlighed. Klasselæreren indstillede Børnene til Flidsbelønning, og i øvrigt blev en Sag vedrørende et Barn aldrig afgjort, uden at Klasselæreren var hørt. Der var vist nok i det hele hos Fjord en stærk Tillid til, at Klasselæreren bedre end andre forstod at bedømme

Børnene og træffe de rette Forholdsregler. Personalet følte sit Ansvar og arbejdede med Lyst under Fjords Ledelse.

4. Fjord var opvokset blandt jævne Bønder og var derfor fuldt fortrolig med deres Sæder og Tankesæt. Senere havde han lært Købstadbefolkningen at kende. Hans Lærergerning havde givet ham Indblik i de alm. Skoleformers Virkemaade, og Tidens pædagogiske Ideer kendte han fra Omgangen med flere betydelige Skolemænd, især D. G. Monrad, der for øvrigt 1842 havde været Hovedmanden for en Reform af Frederiksberg Skolevæsen. Han var derfor særdeles godt inde i Almueundervisningens Vilkaar, saa da han stod over for den Opgave at forbedre Skolen paa Frederiksberg, var han overordentlig godt forberedt dertil. Hans menneskelige Egenskaber og de heldige Konjunkturer — fornemmelig den 1871 paa-begyndte »Arbejderbevægelse« med dens Krav om Oplysning samt de stadige Forbedringer i Nabokommunen Københavns Skolevæsen — lettede ham i høj Grad Arbejdet for en videre Udvikling af Skolevæsenet paa det givne Grundlag.

Straks i 1869, da Fjord indtraadte i Kommissionen, var en Revision af Undervisningsplanen af 1868 paa Dagsordenen. Ifl. Skoleplanen af 1862 var det ugentlige Timetal i alle Klasser 20, hvortil 1865 var kommen 4 Timers Haandarbejde i Pigeklasserne, og Klassekvotienten 45. Fjord saa selvfølgelig godt, at uden Forandringer paa disse Punkter lod der sig ikke indføre nye Fag, og heller ikke kunde Maalet i de gamle Fag forhøjes. Klassekvotienten og en bedre Klassedeling lod sig ordne ved Bevillingsmyndighedens Hjælp, og da denne kom, kunde Fjord 1870 nedsætte Børnetallet i Forberedelsesklasserne til 35 og 1873 i de øvrige Klasser ogsaa til 35, medens Klassernes Antal samme Aar ansattes til 5; 1877 blev Klassekvotienten yderligere nedsat til 30, og Børnene inddeltes nu i 6 Klasser. Med en Udvidelse af Skoletiden var det derimod en anden Sag, da dette ifl. Lovene, og for Resten ogsaa efter Fjords Mening, ikke kunde gøres uden Forældrenes Medvirkning. Men Fjord fik alligevel forlænget Skoletiden paa den Maade, at man forsøgsvis i særlige Timer gav frivillig Undervisning i nogle nye Fag, og naar den havde vundet fornøden Tilslutning, gjorde man Timerne obligatoriske. Saaledes forøgedes Undervisningstiden 1872 med 2 Timer og 1874 atter med 2 Timer i 4.—5. og i 1873 med 4 Timer i 2.—3. Drengeklasse. Da Pigeklasserne allerede fra 1865 havde 24 Timer, var dette Tal altsaa nu Normen i alle Klasser undtagen 1. Drengeklasse, der havde 18 Timer. Endelig i 1877 gik man til en ny, frivillig Udvidelse af Skoletiden; i den da oprettede Heldagsskole samledes nemlig alle de Børn, der vilde have følgende Timetal: 1. Kl. 24 Timer, 2.—4. Kl. 34 Timer og 5.—6. Kl. 27 Timer. Hvis Børnene forsømte, blev de forsat til en af

Halvdagsskolerne; i disse var Timetallet som før, nemlig 24 i alle Klasser. — Det forøgede Timetal blev f. Eks. benyttet, foruden til Højnelse af Maalet i de gamle Fag, til Tegning, Naturlære, Skræddersyning m. fl. Undervisningsplanen blev efterhaanden ændret, saaledes 1873, 1879 og 1885.

5. Det viste sig straks, at Fjord var en handlekraftig og praktisk Skolemand. Men der var ogsaa meget at forbedre.

Allerede i 1870 spores hans styrende Haand, særlig i Forbedringen af Skoleordenen og Kontrollen med Skolebesøget. Han lod Politiet omdele Skolelister sammen med Mandtalslisterne med Anmodning til Forældre om at udfylde dem, noget, der for øvrigt 1875 blev paabudt ved Lov; derved sparede man for en Del Arbejdet med at gøre Uddrag af Mandtalslisterne, og de skolepligtige Børn, for hvis Undervisning der ikke blev sørget paa betryggende Maade, kunde straks indkaldes. De Børn, der undervistes hjemme eller i ikke anerkendte Privatskoler, blev alle tilsagt til Overhøring ved Eksamen. Forsømmelige Værger blev stævnet til Mulktmøder, paa hvilke Fjord ved sin personlige Paavirkning søgte at bringe dem til at gøre deres Pligt. Der indrettedes Eftersidder-timer for Børn, der kom for silde eller var efterladende med deres Skolearbejde. Karakterbøger indførtes. Dagbøgernes Førelse skete nu i bestemte Rubrikker og med de samme Signaturer, som endnu bruges, og der blev givet klare Regler for deres Førelse, saa at man fik en nøjagtig Forsømmelsesstatistik. Vikarer besørgede Undervisningen i Lærernes Forfald. Indskrivningen af Børn til Forberedelsesklasserne blev fastsat til 1. Maj og 1. November, og den mundtlige Aarsprøve blev henlagt til April Maaned; den skriftlige Aarsprøve efter et bestemt Skema, med ensartede Opgaver og med Censorer kom dog først i Orden 1872. Der blev givet en ny Ferieplan, hvorefter de tilladte 119 Fridage indskrænkedes til $112\frac{1}{2}$, hvorimod Sommerferien forlængedes noget og henlagdes til 1.—28. August. Dette var jo ikke lidt i 1 Aar. Med det samme kan vi nævne, at Tilsynet i Frikvarteret 1872 kom i en fast Gænge, og at en Skolebetjent fra s. A. besørgede Rengøringen og Budtjenesten mellem Skole og Hjem.

6. Den Foranstaltning, der mest bidrog til at stabilisere Skolebesøget, var imidlertid Flidsbelønningerne. Tanken derom blev 1872 fremsat i Kommissionen og Kommunalbestyrelsen af Justitiarius N. F. Schlegel og er altsaa ikke Fjords, men den stemmede øjensynlig med hans Følelser for den fattige Arbejderbefolkning, saa at han med Glæde gav den en nøjere Udformning. Det synes saaledes at skyldes Fjords Initiativ, naar Uddelingen af Flidsbelønninger foregik under festlige Former; Forældrene, Lærerne m. fl. blev indbudt til at overvære Uddelingen, Sange blev afsunget, Fjord holdt en Tale

til Forældre og Børn, hvorefter de sidste fik deres Belønninger samt et af Fjord, Overlæreren og Klasselæreren underskrevet trykt Flidsvidnesbyrd højtidelig overleveret. Der var Fest over Skolen den Dag, og Flidsvidnesbyrdene blev senere op- hængt i Glas og Ramme i Hjemmene som et Bevis paa, at selv om der er Fattigdom til Huse, kan Forældre og Børn dog særdeles godt have Æresfølelse. Ved den første Uddeling 1873 fik 12 Konfirmander Genstande til en Værdi af 66 Rdl., hvoraf man kan se, at det var ikke alene for Pengenes Skyld, Børnene havde været flittige og Hjemmene nøjsomme ved at give Af- kald paa Børnenes økonomiske Hjælp. Fra 1873 sank For- sømmelsesprocenten med rivende Hast (sml. I), og der kom en hidtil ukendt Stadighed i Konfirmandernes Skolegang.

7. Fjord var af den Mening, at mange Forældre var mere villige til at sende deres Smaabørn i Forberedelsesskoler end i Skoler beregnet for Børn i alle Aldre; saadanne smaa Skoler vilde desuden kunne lægges forskellige Steder i Kom- munen, efterhaanden som Trangen meldte sig, saa at de mindste Børn fik en kort Skolevej, hvad der i daarligt Vejr og i Be- tragning af Børnenes slette Klæder og Fodtøj kunde være af stor Betydning for Skolebesøget. Fra $\frac{1}{12}$ 1872 gjorde man derfor Forsøg med en saadan Forberedelsesskole, og det faldt saa heldigt ud, at disse Smaaskolers Antal snart forøgedes til tre. Lærerinden i den først oprettede Skole fik 3 $\frac{1}{2}$ 8 β maa- nedlig pr. Barn, men maatte selv skaffe Lokale.

8. Den store Anke, der rejstes mod den off. Skole, var, at kun den mindste Del af Børnene naaede gennem hele Skolen. En Hovedgrund hertil var efter Fjords Mening, at der i de første Skoleaar savnedes tilstrækkelig Tid til Øvelse i Læsning, Skrivning og Regning. Hvis et Barn ikke i de første Skoleaar opnaaede simpel Talfærdighed og lærte at læse sik- kert og flydende, vilde disse Færdigheder vanskeligt erhverves paa et senere Alderstrin, og Mangelen heraf blive følelig, ikke blot i disse Fag, men ved ethvert Fag, hvor der skulde læres noget efter Bog. I bedre Skoler med længere Undervisningstid og færre Børn i Klasserne erhvervedes disse Færdigheder for mange Børns Vedkommende kun ved betydelig Medhjælp fra Hjemmet; men en saadan Bistand kunde Almueskolens Børn ikke faa, da Hjemmet manglede Evne eller Tid til at give den. Skulde Almueskolens Maal naas af den største Del af Børnene, og skulde Maalet maaske endda sættes højere, kunde man altsaa ikke nøjes med den daværende Skoletid paa 24 Timer ugentlig. Heller ikke den daværende Klassekvotient, 35, kunde man blive staaende ved; Privatskolerne havde ikke engang 30 Børn i Klassen, og da Kommuneskolens Børn trængte mere til Lærerens personlige Paavirkning og Hjælp end Privatskolens,

burde de off. Skoler i det mindste ikke have mere end 30 Børn i Klassen.

1873—75 sad Fjord i Kommissionen til Omordningen af Københavns Skolevæsen. Her fremkom Tanken om Hel-dagsskolen, men det var næppe Fjord, der fremsatte den. Medens Heldagsskolen ikke blev til Virkelighed i København, var det derimod Fjord, der 1877 gennemførte den paa Frederiksberg og derved gav dettes Skolevæsen en saa stor Højnelse, at der først i vor Tid har været Trang til Forbedringer. Da Frederiksberg paa den Tid var ringere stillet end København m. H. t. Klassernes Timetal, Klassekvotienten og Udgiften pr. Barn, fik Fjord Kommissionen og Kommunalbestyrelsen til at indse, at Folkeoplysningen, der var et Gode, ikke blot for den enkelte men for hele Samfundet, burde forbedres i disse Henseender. Forbedringen burde dog gennemføres paa den Maade, at Friskolen løftedes, hvorved man vilde undgaa at tvinge de allerfattigste Børn sammen i særlige Skoler, hvilket Fjord ansaa for at være skadeligt for den sociale Udvikling. Det var imidlertid vanskeligt at udvide Skoletiden i Friskolen blot med 1 Time daglig, saa at der hver Dag blev holdt Skole 5 Timer; thi Børnene vilde p. G. af manglende Friskhed ikke kunne drage Nytte af den 5. Time, navnlig om Eftermiddagen, og desuden var Børnenes ret udstrakte Benyttelse til Fabriksarbejde o. lign. en betydelig Hindring for Reformen. I 1874 havde 29 % af Eleverne »Børnearbejde«, og dette Forhold turde man af økonomiske Grunde ikke gribe synderligt ind i. Vilde man desuagtet udvide Skoletiden, blev man nødt til at lægge Beslag paa Børnenes Middagstid, saa at de kom til at gaa lige fra Fabrikken og hen paa Skolen eller omvendt, hvilket vilde være uforvarligt, da man nok kunde gaa ud fra, at denne Skoletime, navnlig i de højere Klasser, ligefrem vilde blive lagt til Børnenes Arbejdstid, og denne taalte næppe nogen Forøgelse. Man maatte derfor tilbyde fri Undervisning og indrette Skolen netop saaledes, at den kunde søges af de fleste Børn uden at gribe forstyrrende ind i den Hjælp, som Børnene kunde yde Forældrene i de Aar, da Hjælpen havde størst Betydning, nemlig i de højere Klasser.

Det eneste, man hidtil havde gjort for en Deling af Børnene efter Undervisningsmulighed, var, at man fra 1872 havde henvist forsinkede Børn $1\frac{1}{2}$ —2 Aar før Konfirmationen til Særklasser. Derved havde man aflastet Læreren, saa at han bedre kunde tage sig af de normalt begavede Børn, men nogen større Forbedring af disses Undervisning betød det jo ikke. En saadan blev derimod nu gennemført.

Ud fra Fjords, i det foregaaende omtalte Betragtninger, blev det bestemt, at Klassekvotienten skulde nedsættes til 30, og at man forsøgsvis i den nye Skole paa Niels Ebbesens Vej, der

skulde ledes af Joakim Larsen, 1877 oprettede en Friskole med 1. Heldagsundervisning, d. v. s. 34 Timer ugentlig og delt Skoletid (Kl. 8—12 og 2—4) for Børn i 8—11 Aars Alderen, og 2. Halvdagsundervisning, d. v. s. 27 Timer ugentlig og samlet Skoletid (Kl. 8—1 eller 1—6) for Børn i 12—14 Aars Alderen. Saaledes blev der bedre Tid til den grundlæggende Undervisning i de yngste Klasser, man undgik Overanstrengelse, og »Børnearbejdet« forstyrredes det mindst mulige for de ældre Børns Vedkommende. For at opmuntre Børnene til at taale den forlængede Skoletid i Halvdagsklasserne, burde de 3 Timer benyttes til frivillig Undervisning i et fremmed Sprog i Skoletidens sidste Timer. I de alt bestaaende Halvdagsskoler, forblev Skoletiden o. s. v. ved det gamle. Forsøget lykkedes over Forventning. Der blev siden kun indført Halvdagsundervisning i 1 Skole til, medens der derimod byggedes flere Heldagsskoler.

Naar man efter disse kortfattede Oplysninger om Fjord som Skoledirektør forsøger at danne sig et Helhedsindtryk deraf, saa møder der en et Billede af en kundskabsrig, varmhjertet og energisk Personlighed og en virkelig praktisk Skolemand. Han forstod i udpræget Grad at anvende Tidens Skoletanker. Af Skolekommissionen fik han ved sin Udtrædelse 1886 en Takskrivelse for »den overlegne Dygtighed, levende Interesse for Skolen og elskværdige kollegiale Optræden«, der havde præget hans Færd. Nogen Hædersbevisning derudover fik han ikke for de vaagne Nætter, Skolevæsenet havde givet ham saa mange af; thi Fjord var en beskeden, pligtopfyldende Natur, der ikke satte Pris paa Udmærkelser.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

